

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
доценту Тетяні ПАНЧЕНКО
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доктора наук з державного управління, професора, професора кафедри «Каразінська школа соціальної роботи» Навчально-наукового інституту соціології та медіакомунікацій Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна **Сичової Вікторії Вікторівни** на дисертаційну роботу **Варича Дмитра Юрійовича «Фемінізм у політиці: досвід західних демократій»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Дисертаційна праця Варича Д.Ю. присвячена виявленню механізмів формування, легітимації та відтворенню гендерної нерівності в сучасному суспільстві, а також обґрунтуванню можливостей трансформації гендерних ієрархій у контексті критичної феміністичної парадигми.

Актуальність теми не викликає сумнівів. Феміністичні ідеологія та рухи сприяли ухваленню нової Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2024-2029 роки, що спрямована, зокрема на досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у політичному, громадському, соціальному та економічному житті та має важливе значення для функціонування демократії в державах-членах, у т.ч. в Україні. Розвинені західні демократії: Швеція (з 2014), Канада (2017; 2020), Франція (2019; 2025), Люксембург (з 2019), Іспанія (з 2021), Німеччина (з 2022), - активно впроваджують феміністичну зовнішню політику задля захисту прав людини, подолання системної нерівності та залучення жінок до вирішення міжнародних конфліктів. Питання феміністичної зовнішньої політики є актуальним для України.

Разом із тим, під час широкомасштабної російсько-української війни,

особливо у 2023-2025 роках посилюлись позиції консервативних, правопопулістських та ультраправих політичних партій у багатьох країнах Європи та США, що призвело до виникнення та розвитку антифеміністичних трендів.

Попри відкат у правах жінок у політиках деяких західних демократій, в Україні посилюються феміністичні ідеї та рухи, що потребує дослідження фемінізму в політиці. Подальший розвиток феміністичних ідей про безпеку жінок у ситуаціях збройного конфлікту та важливості їхньої участі у відновленні миру призвів до затвердження третього Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2030 року (2026 р.). Феміністична ініціатива Марш жінок у Києві, що відбулася 8 березня 2026 року (через 5 років після 2021 р.) з метою відкликання проєкту нового Цивільного кодексу, що порушував права жінок; актуалізації питань забезпечення жінок-військовослужбовиць жіночими бронежилетами та повернення жінок із російського полону привернула увагу до питань безпеки й рівності. У контексті євроінтеграційного курсу України такі феміністичні ініціативи не можуть не впливати на імплементацію принципу гендерної рівності через адаптацію законодавства до стандартів Європейського Союзу. Збільшення кількості жінок-послів, долучення жіночих організацій до публічної дипломатії та міжнародної адвокації свідчать про позитивний тренд подальшої фемінізації політики. Вищезазначене обумовлює зростання інтересу до механізмів досягнення гендерної рівності в сучасному суспільстві в контексті феміністичної парадигми.

Попри наявність значної кількості наукових праць проблематика фемінізму в політиці розвинених демократичних держав залишається недостатньо дослідженою в Україні, що також доводить актуальність зазначеної теми, засвідчує наукову та практичну цінність дисертаційного дослідження.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Дисертація представляє собою самостійне, завершене наукове дослідження. Текст роботи структурований, характеризується високим рівнем методологічної культури. Робота складається з 3-х розділів, кожний із яких

містить підрозділи, висновки до кожного підрозділу та висновки за розділами. Висновки дисертаційної роботи підкреслюють наукову новизну проведених досліджень та логічно виходять із викладеного матеріалу, свідчать про досягнення мети та реалізацію завдань дослідження.

Перелік використаної літератури містить 197 джерел (в основному іноземних). Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступно для сприйняття. Дисертація написана науковим стилем мовлення.

Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44 (редакція від 01.01.2024 р.), та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми кафедри політології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Політичний режим в Україні у порівняльній перспективі» (номер державної реєстрації 0125U003338). Тематика дослідження логічно вписується в межі цієї програми, пов'язана з порівняльним аналізом моделей формування та реалізації політики, зокрема гендерної, у державах з демократичним політичним режимом. Розроблені рекомендації в дисертаційному дослідженні мають прикладний характер для розробки політичних стратегій досягнення гендерної рівності та подолання гендерних викликів, що зумовлені умовами російсько-української війни. Тож дисертаційна робота не лише відповідає тематиці затверджених наукових програм, а й має практичну значущість.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Детальне ознайомлення з текстом наукового дослідження і публікаціями Д.Ю. Варича дозволяє стверджувати, що сформульовані

положення та рекомендації відзначаються достовірністю. Дисертація має логічну структуру, що дозволяє вирішити поставлені дослідницькі завдання та досягти поставленої мети. Дослідження має чітку структуру, послідовність та аргументованість положень дисертації.

Методологічною основою наукового дослідження є широкий спектр загальнонаукових та спеціальних методів: історико-філософський аналіз, структурно соціологічний аналіз, критичний дискурс-аналіз, порівняльний аналіз та інтерпретативний метод. Їх застосування забезпечує цілісне сприйняття гендерної нерівності як структурного, символічного та інституційного феномену й створює методологічне підґрунтя для подальшого теоретичного та емпіричного дослідження проблеми фемінізму в політиці західних демократій у наступних розділах дисертації.

Викладення матеріалу, обґрунтування висновків свідчить про глибокі знання Д.Ю. Варича з проблематики дисертаційного дослідження. Матеріали дисертації систематизуються та візуалізуються в 7 таблицях. Висновки та практичні рекомендації логічно виходять із викладеного матеріалу та достатньо повно його відображають, дають відповідь на поставлені в роботі мету та завдання дослідження.

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їхня новизна. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному політичному та соціально-філософському аналізі гендерної нерівності з позицій критичної феміністичної парадигми із залученням класичних і сучасних теорій влади у напрямку визначення принципів політичної експлікації та практичної реалізації політик, адекватних сучасним вимогам та викликам.

У роботі вперше на підставі застосування інтеграції ліберальної, екзистенціально-феміністичної та постструктуралістської теоретичних традицій із критичною соціологією П. Бурдьє сформовано міждисциплінарну модель аналізу гендерної нерівності як структурного й символічного механізму соціального домінування та політичного феномену.

Автору дисертаційного дослідження вдалося удосконалити обґрунтування евристичного потенціалу концепції символічного насильства для дослідження

процесів натуралізації та легітимації гендерної ієрархії через габітус, доксу та ілюзію (*illusio*); докази, що гендерна нерівність функціонує як самостійний принцип соціальної стратифікації, який не може бути зведений до класових або економічних чинників і водночас взаємодіє з ними; виявлення механізмів тілесної та дискурсивної інкорпорації гендерних норм, що забезпечують відтворення домінування за умов формальної рівності прав і можливостей; обґрунтування взаємно-обмежувального характеру гендерної нерівності, що негативно впливає не лише на жінок, а й на чоловіків, формуючи асиметричні, але взаємопов'язані моделі соціальної нереалізованості; теоретичне розуміння капіталу шляхом аналізу гендерованих форм капіталу та їх ролі у відтворенні соціальної нерівності в сучасних соціальних та політичних полях; характеристику гендерно-зумовленого насильства в умовах війни в Україні.

У дисертації Д.Ю. Варича набуло подальшого розвитку проведення феміністичної ревізії детерміністських обмежень теорії габітусу шляхом застосування концепції стратифікованого габітусу, яка дозволяє пояснити можливості рефлексії, агентивності та соціальної трансформації; визначення напрямів подолання гендерної нерівності в контексті сучасних системних суспільних трансформацій через впровадження відповідних політик (економічної, соціальної, гендерної); аксіологічних засад політики.

На особливий інтерес заслуговує обґрунтування ролі штучного інтелекту в відтворенні й масштабуванні існуючих гендерних упереджень у мовних моделях і машинному перекладі, в дизайні цифрових продуктів, зокрема віртуальних асистентів. Погоджуємось із висновком дисертанта, що подолання гендерної нерівності в цифрову епоху можливе за відповідної регуляторної політики держави. Цілком слушно дисертант зазначив, що гендерна рівність є не лише питанням прав людини, а й ключовою умовою сталого соціально-економічного розвитку та етичного технологічного прогресу, а також, що для її досягнення важливо інтегрувати інтерсекційний підхід у державну політику. Не викликає сумнівів висновок, що гендерна політика має бути інтегрованою в процеси відновлення, бюджетування, економічного планування та безпекової стратегії.

Вагоме значення мають розроблені рекомендації на основі дослідження

політичного досвіду західних демократій у формуванні гендерно-чутливої політики.

6. Дотримання академічної доброчесності

На підставі аналізу тексту дисертації, наукових праць Д.Ю. Варича та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, неправомірного запозичення матеріалів чи фальсифікації результатів.

Представлене дослідження є самостійною, науково обґрунтованою роботою, що відповідає етичним і методологічним стандартам підготовки кваліфікаційних праць на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Дисертація відповідає вимогам дотримання принципів академічної доброчесності.

7. Практичне значення отриманих результатів.

Практичне значення отриманих Д.Ю. Варичем результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційному дослідженні положення, мають теоретико-прикладну спрямованість і можуть бути використані в процесі проведення експертної оцінки державних і міжнародних стратегій гендерної рівності в частині виявлення прихованих символічних і дискурсивних форм дискримінації; в системі органів державного управління, їх структурних підрозділах під час проведення гендерно-правової експертизи нормативно-правових актів, медійного контенту; здійснення гендерного аналізу бюджетних програм.

Одержані результати та рекомендації можуть бути використані у діяльності органів публічної влади, громадських організацій і міжнародних інституцій при формуванні гендерно-чутливих політик.

Практична значущість роботи може розкриватись у навчально-науковому процесі закладів вищої освіти при викладанні курсів із політології, соціальної політики, гендерних студій, соціології, соціальної філософії, прав людини.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Попри позитивну оцінку дисертації Д.Ю. Варича, як і будь-яке наукове дослідження відповідного спрямування робота містить дискусійні положення, що потребують

більш детального опрацювання.

- Науковою цінністю дисертаційної роботи є обґрунтування гендерної нерівності з позицій критичної феміністичної парадигми із залученням класичних і сучасних теорій влади, а також визначення принципів політичної експлікації та практичної реалізації гендерно-чутливих політик, що відповідають сучасним вимогам та викликам. Мета і завдання дослідження відповідають предмету та об'єкту дослідження. Разом із тим, представляється не дуже вдалим формулювання мети дисертації, бо «комплексний соціально філософський та політичний аналіз гендерної нерівності як соціально сконструйованого феномену» є не метою, а методами наукового дослідження. Бажано було б сформулювати в меті обґрунтування не «теоретичних можливостей трансформації гендерних ієрархій у контексті критичної феміністичної парадигми», а «обґрунтування можливостей застосування досвіду західних демократій для трансформації гендерних ієрархій в Україні у контексті критичної феміністичної парадигми»

- У тексті дисертаційного дослідження Д.Ю. Варич правильно обґрунтовує зв'язок розвитку феміністичних ідей і рухів із досягненням гендерної рівності у суспільстві (розділ 1); визначає проблеми у формуванні та реалізації гендерно-чутливих інформаційної, економічної, податкової, соціальної, гендерної політик, політики використання штучного інтелекту; взаємодії держави та громадянського суспільства щодо подолання гендерної нерівності (розділ 2); висвітлює фемінізацію політики в Україні під впливом застосування зарубіжного досвіду (розділ 3). Прикро, що в змісті (плані) дослідження проблематика фемінізму в політиці не відображена. Представляється доречним було б розділ 1 («Підходи до вивчення гендерної нерівності») назвати «Дослідження концепцій і видів фемінізму»; розділ 2 («Новітня проблематика фемінізму») – «Вплив фемінізму на формування гендерно-чутливих політик: стан і проблеми»; розділ 3 («Стан гендерної рівності в Україні: трансформації після 2022 року») – «Застосування досвіду західних демократій для фемінізації політики в Україні». А також п. 2.3 «Участь держави та громадянського суспільства в подоланні гендерної нерівності» було б краще

назвати «Взаємодія держави та інституцій громадянського суспільства щодо фемінізації соціально-економічної політики».

- Теоретичною основою роботи дисертант зазначає ідеї зарубіжних вчених (с. 12). Беззаперечним плюсом автора є використання англомовної літератури (більше 60% в списку використаних джерел). Проте залишається не розкритим внесок українських вчених у дослідження проблематики фемінізму в політиці, а також «білі плями» в дослідженні зазначеної теми, що спонукало автора до наукових пошуків.

- Серйозним здобутком дисертаційного дослідження є характеристика трансформацій феміністичних ідей і рухів під впливом цифрових технологій, застосування штучного інтелекту. У зазначеному контексті бажано було б четвертій хвилі фемінізму приділити більше уваги.

- Дисертація має логіку дослідження, написана зрозумілою та доступною мовою. Утім для покращення логіки подачі інформації деякі матеріали потребують реструктуризації. До прикладу, матеріал п.2.1 «Історична ретроспектива і трансформації гендерних проблем» в частині характеристики трьох хвиль фемінізму доцільно було б віднести до 1 розділу як теоретичного; «економічний блок», що в параграфі 2.2 займає 1 абзац (с. 77), варто було перенести до п. 2.3. Представляється, що матеріал на с. 142-152 про наслідки російсько-української війни в економічній сфері варто було перенести до 3.2, бо він не має відношення до протидії гендерно-зумовленому насильству (п.3.3). У п.3.1 «Законодавчо-інституційна база та представництво жінок» висвітлення організаційно-правового механізму гендерної політики в Україні бажано було б відокремити від питання фемінізації політики в Україні (представництва жінок в українському парламенті).

- Характеризуючи організаційно-правовий механізм гендерної політики в Україні автор дисертації правильно наголошує на важливості Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульській конвенції); визначальної ролі Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; впливі Стратегії впровадження гендерної

рівності у сфері освіти до 2030 року на викорінення гендерних стереотипів. Утім правовий механізм гендерної політики не обмежується зазначеними документами. Серед нормативно-правових актів, ухвалених після 2022 року, бажано було б охарактеризувати Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року (2022 р.) із змінами 2025 р.; Закон України «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» (2024). Організаційний механізм гендерної політики також представлений не повною мірою. Доречно було наголосити на ролі Верховної Ради України у формуванні гендерної політики, а також повноваженнях Кабінету Міністрів України, прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністра України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, Урядового уповноваженого з питань гендерної політики, Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, Національної соціальної сервісної служби України, уповноважених осіб, радників з питань забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків на національному, регіональному, місцевому рівнях, відповідних структурних підрозділів, консультативно-дорадчих органів у реалізації гендерної політики.

- Систематизація матеріалу в таблицях свідчить про здатність дисертанта до наукового аналізу, виділення головних ознак, узагальнення та візуалізації складних взаємозв'язків між об'єктами чи явищами. Водночас таблиці у тексті роботи невірно пронумеровані: до прикладу, таблиця 1 (с.59); таблиця 2 (с.113),...таблиця 7 (с.145). Їхня нумерація має бути пов'язана з розділами: таблиця 1.1, таблиця 2.1, таблиця 3.1, ... таблиця 3.5. Назви та заголовки таблиць, на жаль, містять орфографічні помилки в частині правопису великої літери. До прикладу: «Типологія Інституційних Змін та Їх Гендерні Наслідки» (табл. 1, с.59); «Тип Змін; Гендерні Наслідки» (заголовки в першому рядку табл. 1). Такі орфографічні помилки є і в тексті, зокрема, на стор. 112, 118-124, 147, 158-159.

- Безумовною заслугою Д.Ю. Варича є вироблення практичних рекомендацій із використанням досвіду західних демократій щодо формування гендерно-чутливої політики, що доводить прикладну значущість представлених

наукових напрацювань. Проте не зрозуміло, яке відношення до проведення ревізії виборчих квот на національному рівні з метою підвищення представництва жінок у Верховній Раді України має Кабінет Міністрів України (с. 158. Системні рекомендації для Уряду України. 1. Політичне уповноваження та репрезентація).

- Загальні висновки дисертаційного дослідження корелюються з завданнями. Разом із тим, представляється, що вони є дещо неповними, на відміну від ретельних та обґрунтованих висновків за кожним розділом.

Водночас зазначені зауваження не зменшують вагомості результатів дослідження і мають, в основному, рекомендаційний, уточнюючий характер. Їх наявність не знижує достовірності основних наукових здобутків, висновків і рекомендацій, що містяться в рецензованій дисертації, не спростовує її загальної концепції та положень, що становлять наукову новизну дослідження й виносяться на захист. Є всі підстави для визнання дисертаційної роботи Д.Ю. Варича актуальним і своєчасним науковим дослідженням.

9. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

Зміст дисертації засвідчує, що дисертація Д.Ю. Варича є самостійною завершеною науковою працею, в якій представлено авторське розв'язання окреслених завдань. Висловлені автором висновки, узагальнення підтверджується отриманими результатами дослідження.

Вважаємо, що дисертаційна робота Варича Дмитра Юрійовича на тему «Фемінізм у політиці: досвід західних демократій» за актуальністю, структурою, повнотою викладу матеріалу, аргументацією основних положень, новизною отриманих результатів дослідження є завершеною працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених автором досліджень, що виконують конкретне науково-прикладне завдання та мають істотне значення для політології, відповідає заявленій спеціальності й вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року №44 зі змінами, внесеними згідно з

Постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40, а її автор – Варич Дмитро Юрійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний рецензент:

професор кафедри

«Каразінська школа соціальної роботи»

Навчально-наукового інституту

соціології та медіакомунікацій

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,

доктор наук з державного управління,

професор

Вікторія СИЧОВА

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 12:30:18 12.08.2026

Назва файлу з підписом: Сичова В.В. Рецензія на дис. Д.Ю.Варича.pdf.p7s
Розмір файлу з підписом: 357.5 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Сичова В.В. Рецензія на дис. Д.Ю.Варича.pdf
Розмір файлу без підпису: 340.2 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: СИЧОВА ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА

П.І.Б.: СИЧОВА ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2334000869

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 12:30:06
12.08.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F0400000030E57901B418B707

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAAdES enveloped)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
доктору політичних наук, доценту,
професору кафедри політології ННІ
філософії, культурології, політології
Тетяні ПАНЧЕНКО
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

Офіційного рецензента, доктора філософських наук, доцента, професора кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада Навчально-наукового інституту філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Перепелиці Олега Миколайовича на дисертаційну роботу **Варича Дмитра Юрійовича «Фемінізм у політиці: досвід західних демократій»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Дисертаційна робота Варича Д. Ю. є актуальною для сучасної політологічної науки. Попри формальне (законодавче) закріплення принципів рівноправності у міжнародних і національних нормативно-правових актах, реальна політична, соціально-економічна й культурна сфера європейських і глобальних просторів демонструє збереження глибинних асиметрій і патріархальних структур.

Тема набуває особливої ваги через те, що сучасна гендерна нерівність функціонує не лише на інституційному рівні, а й у латентних, символічних формах (через мову, стереотипи, повсякденні практики, медіа й навіть новітні цифрові технології), що робить її складною для деконструкції суто правовими інструментами. Окремим викликом постає швидкий розвиток цифрових технологій і систем штучного інтелекту, які, навчаючись на антропоцентричних даних, наслідують і масштабують соціальні упередження, створюючи нові форми алгоритмічного сексизму. Додатковим важливим фактором актуальності є необхідність осмислення специфіки гендерної політики в специфічних умовах війни в Україні (після 2022 року), що потребує глибокого теоретичного й практичного аналізу.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності й оформлення.

Кваліфікаційна наукова праця Варича Д. Ю. характеризується логічною послідовністю, системністю й єдністю змісту. Вона складається з анотації українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 194 сторінки, з яких 169 припадає на основний текст, що містить 7 таблиць. Список джерел охоплює 197 найменувань на 25 сторінках, демонструючи ґрунтовне опрацювання вітчизняної та іноземної наукової літератури.

Дисертація представляє собою самостійне, довершене й цілісне наукове дослідження. Текст роботи є добре структурованим, викладений професійною мовою, вирізняється високим рівнем методологічної культури й науковим стилем мовлення.

Робота складається з 3-х розділів, в кожному є по 3 підрозділи, містить загальні висновки дослідження й висновки до кожного розділу. Висновки роботи логічно відображають викладений матеріал і цілком відповідають меті й завданням дослідження. Зміст, структура, оформлення дисертації й кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44 (редакція від 01.01.2024 р.), та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

3. Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційна робота була виконана на кафедрі політології Навчально-наукового інституту філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в межах науково-дослідної роботи за темою «Політичний режим в Україні у порівняльній перспективі» (номер держ. реєстрації 0125U003338).

Тематика дослідження відповідає виконанню завдань цієї науково-дослідної роботи, оскільки охоплює порівняльний аналіз політичних моделей реалізації гендерної політики України. Окремі аспекти дисертаційного дослідження також мають прикладну значущість для розробки політичних стратегій досягнення гендерної рівності й подолання гендерних викликів, що зумовлені умовами російсько-української війни. Отже, робота не лише відповідає тематиці наукової теми кафедри політології, а й робить внесок щодо її практичного наповнення й розвитку.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційне дослідження Варича Д. Ю. характеризується високим ступенем аргументованості й внутрішньої логічної узгодженості. Наукові положення сформульовані автором ґрунтуються на широкій джерельній базі, яка включає наукову літературу, міжнародно-правові акти, а також аналітичні джерела, що дає змогу всебічно розглянути досліджувану проблему.

Методологія дослідження представлена поєднанням історико-філософського, структурно-соціологічного аналізу, критичного дискурс-аналізу, порівняльного й інтерпретативного методів, відтак є релевантною й відповідає меті дослідження. Її застосування забезпечує комплексність аналізу явища окупації, даючи змогу інтерпретувати його не лише як правовий режим, а як форму стратегічного інструментарію впливу з боку зовнішніх акторів.

Усі висновки й практичні рекомендації логічно випливають із змісту дисертації, відповідають поставленим у вступі завданням і відображають глибоке теоретичне опрацювання теми. Вони мають не лише наукову, а й прикладну значущість, зокрема щодо формування підходів до реінтеграції окупованих територій і розробки стратегій стабілізації політичного порядку після завершення зовнішнього контролю.

Отже, сформульовані дисертантом положення є достатньо обґрунтованими, концептуально цілісними й відкривають перспективу для подальших наукових розвідок у межах тематики окупації як політичного явища.

5. Основні наукові результати, що одержані автором, їхня новизна.

У дисертації Варича Д. Ю. ґрунтовно розкрито новий підхід до гендерної рівності. Автор виходить з важливості гендерної рівності в питаннях демократичного розвитку суспільства й подолання вкорінених практик дискримінації в політиці, ринку праці, культурі й медіа-просторі. Дослідження демонструє глибоку аналітику структури дискримінації через мультидисциплінарний підхід і спробу створення нової стратегії подолання гендерної нерівності в умовах сучасних криз.

Автору вдалося здійснити успішну феміністичну ревізію теорії Бурдьє через концепт стратифікованого габітусу. Це дало змогу спростувати структурний детермінізм класичного підходу й теоретично обґрунтувати можливості для рефлексії, індивідуальної й колективної агентивності та успішного егалітарного опору патріархальній доксі.

Окремим науковим досягненням є здійснення комплексного аналізу алгоритмічного сексизму в цифрову епоху. Дисертант вперше системно дослідив механізми перенесення людських упереджень у математичні моделі штучного інтелекту, оцінив ефективність методів технічної неупередженості й обґрунтував

необхідність впровадження правових інструментів Регламенту ЄС про штучний інтелект для недопущення дискримінації за ознакою статі в інформаційному просторі.

Безумовно цінним є підхід автора щодо рекомендацій для сприяння гендерній рівності. Вони сформовані, спираючись на науковий підхід і обрану методологію дослідження. Зокрема, вони вказують на еволюцію концепції гендерної рівності, її трансформації й викликів, що створені сучасними умовами.

Загалом, основні результати дисертаційної роботи свідчать про високий рівень теоретичної підготовки здобувача та його здатність до самостійного концептуального мислення. Отримані висновки не лише розширюють знання в галузі політичної науки, а й мають практичне значення в державній політиці, зокрема у питаннях післявоєнного відновлення України, а також для вирішення питань гендерної рівності загалом.

6. Дотримання академічної доброчесності.

Згідно аналізу змісту дисертаційної роботи, опублікованих наукових праць Варича Д. Ю., а також результатів перевірки тексту за допомогою антиплагіатної інтернет-системи виявлення текстових запозичень Strikeplagiarism.com, що підтверджено відповідним Протоколом контролю оригінальності, встановлено дотримання принципів академічної доброчесності. У дисертації не виявлено фактів плагіату, неправомірного запозичення матеріалів чи фальсифікації результатів. Представлене дослідження є самостійною, науково обґрунтованою роботою здобувача, що відповідає етичним і методологічним стандартам підготовки кваліфікаційних праць на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Тема дисертації та її зміст відповідають спеціальності 052 «Політологія».

7. Практичне значення отриманих результатів.

Практичне значення дисертаційного дослідження здобувача полягає у можливості застосування його розробок і висновків у кількох напрямках. Насамперед, дослідження може бути використано у процесі розроблення, аналізу й експертної оцінки державних і міжнародних стратегій гендерної рівності, зокрема в частині виявлення прихованих символічних і дискурсивних форм дискримінації. Також під час проведення гендерної й антидискримінаційної експертизи нормативно-правових актів, освітніх програм, медійного й культурного контенту.

Одержані результати й рекомендації можуть бути використані у діяльності органів публічної влади, громадських організацій і міжнародних інституцій в процесі формування комплексних гендерно-чутливих політик, що поєднують правові, освітні й культурні інструменти;

Практична значимість роботи може розкриватись у навчально-науковому процесі закладів вищої освіти, у викладанні курсів із соціальної філософії, соціології, гендерних студій, політології й прав людини. Зокрема, як теоретико-методологічне підґрунтя для подальших емпіричних досліджень гендерних аспектів соціальної нерівності, символічного домінування й соціальних трансформацій у сучасному суспільстві.

8. Дискусійні положення й зауваження до змісту дисертації.

Як і будь-яке ґрунтовне наукове дослідження, дисертація Дмитра Варича може слугувати підставою для фахової дискусії, обміну думками й подальших уточнень. Не применшуючи наукового значення виконаної роботи, доцільно окреслити кілька дискусійних питань і зауважень, що можуть бути використані в подальших дослідженнях автора.

1. У праці заявлено інтеграцію концепцій П'єра Бурдьє, Мішеля Фуко й феміністичного інституціоналізму. Однак дискусійним, на мою думку, є питання: наскільки гармонійно поєднуються постструктуралістський дискурс-аналіз М. Фуко, який часто заперечує стабільність і цілісність суб'єкта, й інституційний підхід, який фокусується на формальних й неформальних правилах гри й нормах.

2. Справедливим буде зазначити, що за останнє десятиліття у низці західних країн спостерігається зростання популярності правопопулістських і консервативних сил, які критикують гендерні й феміністичні дискурси. Відтак, на думку автора, чи не було б доречно надати обґрунтовану оцінку, чи є цей правий дискурс / опір тимчасовою реакцією суспільства, чи він свідчить про системні межі сприйняття феміністичної ідеології у публічній політиці?

3. Автор системно підійшов до вибору країн, що імплементували в свої політики гендерні аспекти. Проте чи не було б доцільно (принаймні у подальших дослідженнях) уточнити вибір конкретних країн для порівняльного аналізу? Адже це дало б змогу краще розуміти акценти, на яких зосереджене дослідження.

4. Зважаючи на актуальність теми, варто також окреслити ті напрямки, які залишились поза межами розгляду, але, так чи так, можуть становити потенціал для майбутнього аналізу, зокрема це стосується, наприклад, феноменів цифрового насильства й сексизму в інформаційному просторі.

Усі зазначені міркування ніяк не применшують наукову цінність дисертаційного дослідження, а радше підкреслюють складність і багатогранність теми і, сподіваюсь, можуть стимулювати подальші теоретичні розробки в межах окресленої теми.

9. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

Проведене дослідження Варича Дмитра Юрійовича є цілісною й завершеною науковою працею, що відзначається власним системним підходом до розв'язання поставлених наукових завдань. Висунуті гіпотези мають логічне обґрунтування, а сформульовані висновки й узагальнення чітко впливають із проведеного аналізу й підтверджуються результатами, які отримані в процесі дослідження. З огляду на наукову новизну, практичну значущість і професійну спрямованість, дисертація «Фемінізм у політиці: досвід західних демократій» відповідає вимогам, які ставляться до завершеного самостійного наукового дослідження. Робота виконана відповідно до вимог Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (редакція від 01.01.2024 р.), а також оформлена відповідно до Наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.). Автор дисертаційного дослідження, Варич Дмитро Юрійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний рецензент

Доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри теоретичної і практичної
філософії імені професора Й. Б. Шада
Навчально-наукового інституту філософії,
культурології, політології
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

ПЕРЕПЕЛИЦЯ ОЛЕГ МИКОЛАЙОВИЧ

Результат перевірки підпису	Підпис вірний
П.І.Б.	ПЕРЕПЕЛИЦЯ ОЛЕГ МИКОЛАЙОВИЧ
РНОКПП	2811013873
Організація (установа)	ФІЗИЧНА ОСОБА
Код ЄДРПОУ	
Посада	
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для даних від Надавача)	16:54:56 13.08.2026
Сертифікат виданий	КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер	5E984D526F82F38F0400000077DD2D02FC33BB07
Тип носія особистого ключа	Захищений
Алгоритм підпису	dstu4145
Тип підпису	Кваліфікований
Формат підпису	CAAdES-T
Сертифікат	Кваліфікований

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
професору Тетяні Панченко
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

Відгук

офіційного опонента, доктора філософських наук, професора, завідувачки кафедри філософії та суспільних наук Харківського національного медичного університету Карпенко Катерини Іванівни на дисертаційну роботу **Варича Дмитра Юрійовича «Фемінізм у політиці: досвід західних демократій»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, за спеціальністю 052 Політологія.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження та її актуальність.

У виборі теми дисертаційного дослідження Дмитро Юрійович Варич виявив свою наукову та громадянську зрілість і готовність вийти за межі зони комфорту як дослідника та як представника домінуючої гендерної страти. Він продемонстрував глибоке розуміння державних, правових та загальнолюдських проблем, а також відповідальність за розвиток справедливого суспільства. Це прояв його позиції як свідомого громадянина. Як громадянин і науковець, він визнає суперечність між проголошеною рівністю та фактичною асиметрією соціальних можливостей жінок і чоловіків, а також обмеженість суто правових інструментів у вирішенні проблеми дискримінації. Дисертант цілком виправдано підкреслює, що патріархальні норми та гендерні стереотипи інкорпоровані у повсякденні практики, мову, освітні програми й професійні стандарти, формуючи стійкі моделі соціальної поведінки. Саме тому він зосереджує увагу на аналізі механізмів символічного домінування, які забезпечують легітимацію нерівності та її сприйняття як «природного порядку». Спираючись на здобутки критичної феміністичної парадигми, він окреслює засоби і напрямки трансформації гендерних ієрархій. Важливою є спрямованість дослідження на вивчення досвіду західних демократій для аналізу стану і перспектив гендерної політики в Україні.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження Варича Дмитра Юрійовича не викликає сумніву. Вона обумовлюється, по-перше, власне потребою соціальної та політологічної рефлексії гендерних нерівностей/рівностей, що відкриває додатковий спектр можливостей для розвитку вітчизняної політології. А по-друге, актуальність роботи зумовлена її

практичною значущістю в умовах сучасних соціально-політичних трансформацій, серед яких гендерна політика набуває науково обґрунтованого значення. Вона стає вагомою складовою феміністичних рухів та теорій, що формують запит суспільства на зміни, досліджуючи приховані механізми дискримінації.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Дисертація являє собою самостійне, завершене та цілісне наукове дослідження. Текст роботи добре структурований, викладений послідовно, відрізняється авторським стилем мовлення та оформлення тексту. Дисертант не уникає контroversійних питань, які ще не отримали усталеного визначення, але є вкрай важливими для розуміння напрямів і перспектив гендерних трансформацій.

Робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох основних розділів, кожен з яких має підрозділи, містить загальні висновки та висновки до кожного підрозділу, списку використаних джерел. Висновки дисертаційної роботи підкреслюють наукову новизну проведених досліджень та є логічним завершенням викладеного матеріалу. Вони дають узагальнену відповідь на поставлені в роботі мету та завдання дослідження.

Загальний обсяг роботи складає 194 сторінки, з них 169 припадає на основний текст. У дослідженні наявно 7 таблиць. Список використаних джерел містить 197 позицій та займає 25 сторінок. У додатку надано список публікацій здобувача за темою дисертації. Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та достатньо зрозуміло для сприйняття. Структура дисертації відповідає авторській концепції, що забезпечує послідовність та доказовість наукових результатів.

У вступній частині дисертації автор послідовно окреслює основний напрям дослідження та обґрунтовує наукову доцільність звернення до обраної проблематики. У роботі належним чином сформульовано мету, дослідницькі завдання, а також визначено об'єкт і предмет дослідження (с.10-12). Вступ містить опис методологічного інструментарію, основні положення, що відображають новизну одержаних результатів, та можливості їх практичного застосування (с.12-16).

У першому розділі дисертаційного дослідження Д.Ю. Варич цілком виправдано зосереджується на аналізі підходів до вивчення гендерної нерівності (с. 17-34) та узагальнює наукові позиції провідних дослідників, які зробили суттєвий внесок у формування й подальший розвиток відповідних концептуальних засад (с. 35-38). Концептуальні підходи Джона Стюарта Мілля, Симони де Бовуар, П'єра Бурдьє, Мішеля Фуко та сучасних феміністичних дослідниць дозволили Д.Ю. Варинчу розкрити механізми легітимації гендерної

нерівності як «природної» та неминучої. Особливе значення у цьому контексті приділено поняттю символічного насильства, яке забезпечує відтворення патріархальних структур не через прямий примус, а через згоду, невпізнання та інтерналізацію соціальних норм. Гендерна ієрархія закріплюється у габітусі, тілесних практиках, освітніх траєкторіях і професійних полях, що, на думку дисертанта, ускладнює як індивідуальний опір, так і структурні трансформації. Цікаво, що відчутний пієтет, який дисертант демонструє відносно концепції символічного насильства П. Бурдьє, не завадив йому консолідуватися з феміністичними рецепціями та критикою філософа, вказуючи на обмеженість його трактування гендеру як «вторинного» принципу стратифікації через габітус, доксу та *illusio* та підпорядкованого класовій структурі. Такий підхід, на думку дисертанта, нівелює феміністичну суб'єктність (агентивність) і потенціал опору (с. 28). Тому він звертається до праць дослідників, які для подолання цього детермінізму запропонували концепт стратифікованого габітусу. Подальший розвиток теорії сприяв виокремленню спеціальних категорій: *фемінного капіталу* як набутої компетентності й дискурсивної позиції та *жіночого капіталу* як переваг, зумовлених безпосередньо сприйняттям особи як носія жіночого тіла (с. 29-30).

Цікавим і таким, що працює на досягнення цілі і завдань дослідження, є звернення до теорії амбівалентного сексизму (П. Глік та С. Фіске). Ворожий сексизм є відкритою мізогінією, що активізується у відповідь на потенційну загрозу чоловічому статусу. Вона виявляється, наприклад, в агресії чоловіків із низьким статусом в онлайн-просторі, дискредитації жінок у політиці тощо. Доброзичливий сексизм – це зовні позитивне ставлення (патерналізм, ідеалізація жінки як «берегині»), яке під маскою турботи підкреслює слабкість жінки та обмежує її суб'єктну автономію.

До позитивних сторін першого розділу дисертації слід віднести висвітлення спроб концептуалізації інтерсекційного фемінізму, феміністичної інституалізації (ФІ) та нової інституалізації (НІ) (с. 44-65).

Інтерсекційність досліджує перетин і взаємопосилання різних систем нерівності: гендеру, раси, класу, сексуальної орієнтації (Кімберлі Креншоу). Спираючись на методологічні дискусії, Д.Ю. Варич вказує на відсутність єдиного уніфікованого інструментарію інтерсекційності, ризики фрагментації соціальних рухів та складність пріоритизації осей пригнічення під час емпіричних досліджень (с. 46-55).

Дисертант позитивно характеризує зусилля феміністичного інституціоналізму довести, що «гендерно орієнтована логіка доцільності» відтворює та легітимізує гендерну нерівність усередині організацій. У цьому

контексті він підтримує критику нового інституціоналізму за «гендерну сліпоту» (56-65). З цим, дійсно, важко сперечатися.

Привертає увагу та заслуговує позитивної оцінки таблиця 1. «Типологія інституційних змін та їх гендерні наслідки», яка наочно закріплює основні висновки щодо феміністичної інституціоналізації.

Другий розділ дисертації (с. 69-126) охоплює широкий, сучасний та комплексний спектр проблем: від історичної ретроспективи рухів за права жінок (перша – четверта хвилі) до новітніх викликів цифровізації, алгоритмічної упередженості штучного інтелекту (ШІ), репрезентації жінок у геймдеві (комп'ютерних іграх), «податку на рожеве» (Pink tax) та економічної дискримінації («податок за материнство») (с. 99-100). Водночас слід зазначити, що у цьому розмаїтті проблем автору вдалося зберегти логіку та системність викладу, дотриматися чіткої хронологічно-тематичної послідовності. Історична складова знаходить теоретичне підґрунтя в зверненні до інтерсекційності, дискурс-аналізі «особисте є політичним». Сучасний медійно-цифровий вимір дослідження гендерної рівності знайшов свій економічний та правовий вимір та практичні/стратегічні рекомендації.

До позитивних сторін другого розділу дисертації слід віднести також його практичну цінність та прикладну спрямованість. Дисертант не лише надав теоретичний огляд проблем, а й розробив свої рекомендації (пропозиції щодо посилення регуляторного контролю за даними, технічного дебаєсингу, впровадження EU AI Act, етичного дизайну та міждисциплінарних команд) (с. 121-124) та навів конкретні приклади українського та міжнародного досвіду (наприклад, кампанія «Ветерани різні. Перемога одна», регулювання EU AI Act, закони щодо скасування ПДВ на засоби гігієни в Шотландії/США).

Окремої позитивної оцінки заслуговує глибока опрацьованість новітніх технологічних явищ. Д.Ю. Варич вдало аналізує проблему закладення гендерних стереотипів у машинні алгоритми (Word Embeddings, автоматичний переклад, голосові помічники Siri/Alexa), що робить роботу інноваційною.

Третій розділ дисертації відрізняється контекстуалізацією й прив'язкою до воєнного сьогодення та повоєнного відновлення. Автор влучно показує біполярний вплив повномасштабного вторгнення (2022–2025 рр.) на гендерну динаміку — від викликів (СНПК, зростання навантаження неоплачуваною доглядовою працею, часова бідність, зростання загрози гендерно зумовленого насильства) до каталізаторів змін (залучення жінок до ЗСУ, стрибок жіночого підприємництва, скасування обмежень у професіях).

У контексті теми дисертації у третьому розділі дисертантом переконливо представлений Євроінтеграційний вимір. Добре простежується зв'язок між національними реформами, вимогами EU acquis (Розділ 23 «Судова система та

основні права»), ратифікацією Стамбульської конвенції та міжнародними мережами (Альянс з гендерно відповідального відновлення, Партнерство Біарріц) (с. 147-157).

Привертає увагу і заслуговує схвалення наведений дисертантом багатий статистичний матеріал із посиланнями на джерела за 2023–2025 роки (GGGI, дані Міністерства економіки, ООН Жінки, Опендатабот/ЧЕСНО, дані ЗСУ, оцінки McKinsey/Світового банку). Наявність порівняльних таблиць (Таблиці 3, 4, 5, 6, 7) (с. 132-140) суттєво полегшує сприйняття та структурує аналіз за сферами (політика, економіка, ЗСУ, ментальне здоров'я, МСП).

Спираючись на глибокий теоретико-методологічний аналіз, здійснений у попередніх розділах, Д.Ю. Варич вдало розмежовує формальний паритет та реальний результат. Він слушно зазначає, що, наприклад, високі показники в освіті (95.7%) не трансформуються автоматично в економічне упровадження через горизонтальну/вертикальну сегрегацію праці. У контексті інтерсекційного підходу, він звертає увагу на вразливі групи (жінки-ВПО, жінки з інвалідністю, літні жінки, ЛГБТК+ спільнота, ромські громади).

Позитивної оцінки заслуговує переосмислення доглядової економіки. Дисертант розглядає поняття *Unpaid Care Work (UCW)* та «часової бідності» не просто як соціальні проблеми, а як макроекономічний та демографічний чинник.

Одним із суттєвих позитивних аспектів роботи, представлених у третьому розділі, є комплексність та практична цінність рекомендацій. Дисертантом розроблено окремі рекомендації для державного сектору, приватного бізнесу, безпекового сектору та міжнародних партнерів (с. 158-162).

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі політології Навчально-наукового інституту філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в межах науково-дослідної роботи «Політичний режим в Україні у порівняльній перспективі» (номер держ. реєстрації 0125U003338).

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Комплексна методологічна база дисертаційного дослідження Д. Ю. Варича безумовно гарантує достовірність та академічну вагомість сформульованих наукових положень і практичних рекомендацій. Органічне поєднання класичного інструментарію політологічного аналізу із конструктивними соціально-філософськими та комп'ютерними технологіями аналізу й моделювання політичних процесів, на які посилається автор, дало йому змогу здійснити глибоке, всебічне та об'єктивне дослідження.

Обґрунтованість результатів підтверджується ретельною опрацюваністю значного масиву джерел: від фундаментальних теоретичних праць і нормативно-правової бази до актуальних державних стратегій та емпіричних кейсів гендерних трансформацій. Високий рівень критичного мислення та аналітичної майстерності дисертанта виявився у здатності систематизувати цей складний і різноплановий матеріал. Важливо підкреслити відповідність роботи спеціальності 052 «Політологія». Автор розглядає фемінізм не просто як соціально-філософську теорію чи соціокультурний рух, а як фактор трансформації політичних систем та публічної політики у західних демократіях та їхній вплив на український контекст.

Використання міждисциплінарного апарату (Міль, П. Бурдьє, М. Фуко, С. де Бовуар, П. Глік та С. Фіске та ін.) є важливим і виправданим, оскільки він слугує інструментарієм для пояснення неформальних механізмів політики та функціонування владних ієрархій, забезпечуючи методологічну цілісність дослідження. Дійсно, пов'язуючи теоретичні концепції (габітус, символічне насильство, біовладу) із політичними інститутами, владними відносинами та прийняттям державних рішень, дисертант створює політологічний каркас дослідження. Він аналізує досвід західних демократій саме крізь призму політик гендерного мейнстрімінгу, публічного управління та трансформації виборчих/партійно-політичних систем. Це підтверджує належність роботи до політологічного дискурсу і доводить концептуальну відповідність дисертаційної роботи спеціальності 052 «Політологія».

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їх новизна.

Знайомство з текстом дисертації надало можливість переконатися у високому рівні узгодженості між задекларованими у вступі пунктами наукової новизни та їх безпосереднім теоретичним розкриттям у розділах роботи. Кожен пункт новизни підкріплений ретельним опрацюванням концептуального апарату (від класичної філософії до сучасної квір-теорії та феміністичного інституціоналізму).

Дисертанту вдалося здійснити міждисциплінарну інтеграцію ліберальної, екзистенціально-феміністичної та постструктуралістської традицій із критичною соціологією П. Бурдьє, що дозволило сформулювати комплексну модель аналізу гендерної нерівності як механізму соціального та політичного домінування.

Концептуалізація символічного насильства дозволила автору розкрити евристичний потенціал концептів «габітус», «докса» та «*illusio*» П. Бурдьє для пояснення процесів натуралізації й легітимації гендерної ієрархії у повсякденних практиках.

Віддаючи належне концепції символічного насильства П. Бурдьє, Д.Ю. Варич доводить, що гендер функціонує як самостійний, універсальний принцип

соціальної стратифікації, який не зводиться лише до класових чи економічних чинників, але перебуває з ними в інтерсекційній взаємодії.

Новизна, безумовно, присутня в з'ясуванні механізмів засвоєння гендерних норм на рівні тілесних диспозицій (*hexis*) та дисциплінарних практик (*біовлада* М. Фуко), які відтворюють нерівність навіть за умов формально-правової рівності.

Новизна міститься також в здійсненій дисертантом феміністичній ревізії детермінізму теорії Бурдьє через залучення ідеї *стратифікованого габітусу*, що пояснює наявність суб'єктності (агентивності), рефлексії та можливості соціальних трансформацій.

У тексті дисертації наскрізним мотивом звучить ідея двостороннього обмежувальний характеру гендерної нерівності, що беззаперечно має інноваційну спрямованість. Д.Ю. Варич обґрунтовував, що патріархатні стереотипи негативно впливають не лише на жінок, а й на чоловіків, формуючи для обох статей асиметричні моделі соціальної та особистісної нереалізованості.

Дисертантом удосконалено понятійний апарат теорії капіталу шляхом залучення до аналізу функціонування «фемінного» й «жіночого» капіталів у сучасних соціально-політичних полях.

У дисертаційній роботі визначено напрями впровадження гендерно-чутливих політик на основі феміністичного інституціоналізму, зарубіжного досвіду західних демократій (ЄС, США) та міжнародних стандартів.

Новизна присутня в авторському дослідженні трансформацій гендерних відносин, специфіки гендерно-зумовленого насильства та викликів соціальної політики в Україні в умовах повномасштабного вторгнення (з використанням концепту *некрополітики* А. Мбембе).

6. Дотримання академічної доброчесності

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, його наукових праць та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в академічній антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності. Використані ідеї і результати інших авторів мають належні посилання на відповідні джерела.

7. Практичне значення отриманих результатів результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх використання в аналітичній, освітній та експертній діяльності, спрямованій на подолання гендерної нерівності та впровадження принципів гендерної рівності.

Беззаперечно, основні положення та висновки роботи можуть бути використані у процесі розроблення, аналізу та експертної оцінки державних і

міжнародних стратегій гендерної рівності, зокрема в частині виявлення прихованих символічних і дискурсивних форм дискримінації; під час проведення гендерної та антидискримінаційної експертизи нормативно-правових актів, освітніх програм, медійного та культурного контенту. Рекомендації, розроблені автором, можуть бути використані у діяльності органів публічної влади, громадських організацій та міжнародних інституцій при формуванні комплексних гендерно-чутливих політик, що поєднують правові, освітні та культурні інструменти.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом дисертація оформлена відповідно наказу №40 МОН України від 12.01.2017 року. Мета наукової роботи досягнута. Завдання виконані у повному обсязі. Принципових і суттєвих зауважень до роботи не виникло, всі розділи були оцінені позитивно.

Разом з тим, під час ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи виникли певні зауваження та запитання.

1. Вище у відгуку були окреслені загальні позитивні характеристики дослідження. Серед них називалося досить чітке визначення об'єкта та предмета дослідження, які корелюють з його метою та завданнями. Але виникає питання щодо кореляції назви роботи з визначенням об'єкта та предмета дослідження. Саме назви, а не теми, бо різні рівні експлікації теми дослідження, звичайно, постійно здійснювалися в процесі реалізації його мети та завдань. Дійсно, виглядає дивно, що у визначенні об'єкта та предмета дисертаційної роботи з назвою «Фемінізм у політиці: досвід західних демократій» слово «фемінізм» не присутнє. Першою моєю асоціацією щодо цієї невідповідності була когнітивна провокація австрійського художника-сюрреаліста Рене Магрітта з назвою його картини «Це не трубка» (повна назва «Віроломство образів»). Цікаво почути думку дисертанта про його замисел.

2. У дисертаційній роботі було б доцільно уточнити поняття *соціокультурні гендерні політики* та *державна гендерна політика*. Вони часто зустрічаються в дисертації, але потребують конкретизації та додаткових конотацій. Вони є взаємопов'язаними рівнями єдиного процесу досягнення гендерної рівності. Гендерні політики формуються суспільством, традиціями та медіа знизу вгору, а тому мають ще назву *гендерні практики*, тоді як гендерна політика є офіційною стратегією влади зверху вниз, яка закріплює норми законодавчо та регулює права громадян.

3. Незважаючи на те, що в дослідженні постійно так чи інакше присутній український контекст, на жаль, українська соціально-політична наука тут представлена як реципієнт. Можливо, автор так і задумав, бо в назві дисертації є підназва «Досвід західних демократій». Але треба звернути увагу,

що зазначений досвід західних демократій попадав на благодатний ґрунт визнаної у світі феміністської та гендерної теорії та практики.

4. У тексті дисертації трапляються висловлювання есеїстичного або побутового характеру. Наприклад, теза: «якщо прибрати питання гендерної дискримінації й розглянути ситуацію з точки зору самозабезпечення...» (с. 31), або міркування про те, «чи варто боротися за рівні права, якщо зрештою жінки все одно роблять традиційний вибір» (с. 32-33). Вони суперечать науковому стилю політологічного дослідження.

5. У роботі є дуже багато скорочень, деякі з них зустрічаються протягом довгого інтервалу, що ускладнює роботу з текстом, бо вимагає багаторазово знаходити десь у тесті розшифровку аббревіатури. Тому було б доцільно скористатися опцією оформлення тексту дисертації, яка залишає на вибір дисертанта, чи пропонувати список аббревіатури.

6. В тексті дисертації зустрічаються одруки та орфографічні помилки. У деяких складних реченнях порушено узгодження часових форм та відмінків через надмірне перенасичення дієприкметниковими й дієприслівниковими зворотами.

Але загалом, попри висловлені зауваження і дискусійні питання, автор створив концептуально цілісну й перспективну спробу переосмислення проблеми гендерної нерівності в суспільстві. Загалом дисертаційна робота справляє цілісне й концептуально зріле враження. Вона характеризується високим рівнем теоретичної рефлексії, оригінальністю постановки проблеми, міждисциплінарною обізнаністю автора.

9. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

На підставі ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи можна зробити висновок, що дисертація Варича Дмитра Юрійовича на тему: **«Фемінізм у політиці: досвід західних демократій»** за своїм змістом і структурою є завершеною, логічно побудованою, самостійною науковою працею. Зміст дисертаційної роботи відповідає визначеній меті, поставлені завдання вирішені повною мірою, що дало змогу досягнути мети наукового дослідження. Наукові результати, висновки і рекомендації мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення для розвитку феміністичних теорій і практик в галузі політології, які сприяють послідовній імплементації гендерної рівності. Вивчення змісту дисертаційної роботи, розроблених і представлених у ній наукових положень і результатів дає змогу зробити висновок про відповідність теми й змісту дисертації спеціальності 052 Політологія, вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. №40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та

«Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44), а її автор, Варич Дмитро Юрійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, за спеціальністю 052 Політологія.

Офіційний опонент:

Доктор філософських наук, професор,
завідувачка кафедри філософії та суспільних наук
Харківського національного
медичного університету

Катерина КАРПЕНКО

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 05:52:57 14.08.2026

Назва файлу з підписом: Відгук_Карпенко_Офіційний_опонент.pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 176.6 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук_Карпенко_Офіційний_опонент.pdf
Розмір файлу без підпису: 175.4 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: КАРПЕНКО КАТЕРИНА ІВАНІВНА

П.І.Б.: КАРПЕНКО КАТЕРИНА ІВАНІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2087901289

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 05:52:54
14.08.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000A16335023376D907

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
доктору політичних наук, доценту,
професору кафедри політології ННІ
філософії, культурології, політології
Тетяні ПАНЧЕНКО
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

Офіційного опонента, кандидата політичних наук, доцентки доцентки кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Лясоги Аліни Євгеніївни на дисертаційну роботу Варича Дмитра Юрійовича «Фемінізм у політиці: досвід західних демократій», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Обґрунтування вибору теми дослідження

Дисертаційна робота Варича Д. Ю. присвячена проблемі гендерної нерівності в рамках сучасної політичної науки та має вагоме теоретичне і практичне значення. Спираючись на той факт, що статева дискримінація не є наслідком біологічних відмінностей, автор комплексно описує в політологічному контексті феномен фемінізму, його смислову складову, ретроспективу і сучасні тенденції та пропонує практичні заходи щодо реалізації гендерної політики.

Дослідження набуває особливої ваги у зв'язку з євроінтеграційними зобов'язаннями України, що передбачають гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами гендерної рівності та активну участь у міжнародних егалітарних ініціативах. Водночас виклики воєнного стану, масштабне внутрішнє переміщення населення, необхідність економічної мобілізації та протидії гендерно зумовленому насильству вимагають формування комплексних гендерно-чутливих політик відновлення, які б

враховували інтереси найменш захищених груп. У цьому контексті ґрунтовний аналіз досвіду західних демократій у сфері формування гендерної політики та його адаптація до українських реалій є критично важливими для сталого демократичного транзиту нашої держави.

Таким чином, обґрунтування теми дисертації є цілком переконливим, а її проблематика є актуальною в рамках сучасної політичної науки.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та оформлення

Дисертаційне дослідження Варича Д. Ю. вирізняється послідовною структурою, системністю викладу та внутрішньою змістовною цілісністю. Дисертація включає анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 194 сторінки, при цьому основний текст займає 169 сторінок і містить 7 таблиць. Бібліографічна база дослідження представлена 197 джерелами, що свідчить про належний рівень опрацювання української та зарубіжної наукової літератури, нормативно правових актів. Окремо варто виділити використання автором власних напрацювань по темі дисертації.

Робота складається з трьох розділів, кожен із яких містить по три підрозділи. Розділи детально розкриті, мають чітку структуру та логіку. Дисертація включає загальні висновки та висновки до кожного окремого розділу. Сформульовані висновки послідовно узагальнюють результати проведеного дослідження, відповідають його меті та завданням, логічно пов'язані з основним змістом роботи та не дублюють одне одного.

У першому розділі «Підходи до вивчення гендерної нерівності» здобувач здійснює глибокий історико-філософський аналіз еволюції уявлень про рівність статей від ранньої ліберальної думки Джона Стюарта Мілля до сучасних критичних концепцій. Автор детально розкриває обмеженість класичного лібералізму, який, проголошуючи універсальні права людини, фактично виключав жінок із публічної сфери та закріплював їхній підпорядкований статус у сім'ї. Особливу увагу приділено концепту «Іншості» Симони де Бовуар, який системно проблематизує підпорядковане становище жінки через призму соціокультурного дуалізму «свій – чужий». Автор критично переосмислює

схильність підходу Бурдьє до детермінізму та пропонує використовувати концепцію стратифікованого габітусу, яка дозволяє пояснити можливості для опору, рефлексії та трансформації гендерних норм.

Другий розділ «Новітня проблематика фемінізму» присвячений історичній трансформації гендерних проблем та їхньому вияву в інформаційному, економічному й медійному полях. Автор досліджує еволюцію хвиль фемінізму, починаючи від конвенції в Сенека-Фоллз 1848 року до сучасної четвертої хвилі, що характеризується глобальною цифровізацією та мережевим активізмом.

Третій розділ «Стан гендерної рівності в Україні: трансформації після 2022 року» присвячений емпіричному та нормативно-правовому аналізу українського контексту в умовах повномасштабної війни. Автор аналізує Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та ратифікацію Стамбульської конвенції, яка набула чинності 1 листопада 2022 року, що стало історичним кроком у зміцненні правових механізмів захисту.

Дисертація є самостійним, завершеним і комплексним науковим дослідженням. Матеріал викладено структуровано та послідовно, із дотриманням вимог наукового стилю. Текст характеризується професійною мовою, належним рівнем методологічної культури та логічною організацією матеріалу.

Зміст, структура й оформлення дисертації, а також кількісні та змістовні характеристики наукових публікацій відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (редакція від 01.01.2024 р.), та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами, грантами

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри політології ННІ філософії, культурології, політології Харківського

національного університету імені В. Н. Каразіна «Політичний режим в Україні у порівняльній перспективі» (номер держ. реєстрації №0125U003338). Тематична спрямованість дисертації безпосередньо узгоджується із зазначеною науковою програмою, оскільки передбачає дослідження політичних моделей та механізмів реалізації гендерної політики в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукова робота Варича Д. Ю. характеризується належним рівнем аргументованості основних положень, висновків і рекомендацій та їхньою внутрішньою логічною узгодженістю. Теоретичні положення, сформульовані автором, спираються на репрезентативну джерельну базу, що охоплює наукові праці, міжнародно-правові документи та аналітичні матеріали. Це забезпечує можливість комплексного розгляду проблематики гендерної нерівності та її політичних проявів. Методологія дослідження дозволила повною мірою розкрити поставлені автором задачі.

Сформульовані висновки та практичні рекомендації випливають із проведеного аналізу, узгоджуються із завданнями, визначеними у вступі, та відображають належний рівень теоретичного осмислення досліджуваної проблематики. Їх значення не обмежується теоретичною площиною, оскільки окремі результати можуть бути використані для вдосконалення підходів до формування гендерної політики, розроблення механізмів забезпечення рівності та подолання дискримінаційних практик.

Основні наукові положення, висновки й рекомендації, представлені в дисертації, є достатньо аргументованими, концептуально узгодженими та створюють основу для подальшого розвитку наукових досліджень у сфері гендерної політики та політичної теорії.

Основні наукові результати, одержані автором, та їхня новизна

Наукова новизна одержаних автором результатів полягає у розробці інтегрованої міждисциплінарної моделі аналізу гендерної нерівності як політичного та символічного феномену владних відносин та обґрунтуванні

комплексних стратегій подолання дискримінації в умовах сучасних суспільних криз.

Автор обґрунтував потенціал концепту символічного насильства для політичної науки. Було доведено, що символічне насильство виступає базовим інструментом натуралізації та легітимації гендерної ієрархії, діючи через інкорпорацію соціальних норм у габітус та тілесні практики індивідів, що забезпечує стабільність чоловічого домінування навіть за умов формальної рівності прав.

Одним з важливих результатів є уточнення концептуального апарату теорії капіталу в гендерному вимірі. Автор детально проаналізував специфіку накопичення та конверсії «фемінного» та «жіночого» капіталів у сучасних політичних та професійних полях, викривши їхній амбівалентний характер, коли індивідуальна вигода від експлуатації традиційного шарму може сприяти системній репродукції патріархальних відносин.

Робота доводить тезу про взаємно обмежувальний характер гендерної нерівності. Показано, що жорсткий розподіл соціальних ролей формує асиметричні, але взаємопов'язані моделі соціальної нереалізованості, обмежуючи розвиток людського потенціалу як жінок, так і чоловіків.

Ключовим результатом дослідження є розробка комплексних практичних рекомендацій щодо реалізації гендерно чутливих політик відновлення України після 2022 року на основі міждисциплінарного підходу. Автор спирався на політичні, соціальні та економічні аспекти феномену гендерної рівності, що дозволило сформулювати вектор гендерної політики для урядів, міжнародних організацій, бізнесу, секторів державного управління і для України.

Дотримання академічної доброчесності

За результатами аналізу змісту дисертації, наукових публікацій Варича Д. Ю. та протоколу контролю оригінальності можна зробити висновок, що автор дотримувався основних принципів академічної доброчесності. У тексті дисертації не встановлено фактів плагіату, неправомірного використання чужих матеріалів або фальсифікації результатів дослідження.

Практичне значення отриманих результатів

Практична цінність дисертаційного дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів при розробленні, аналізі та експертному оцінюванні державних і міжнародних стратегій забезпечення гендерної рівності. Використання західного досвіду функціонування гендерних квот для оптимізації українського виборчого права, зокрема, розробка дієвих санкцій за недотримання квот та механізмів формування виборчих списків.

Запропоновані положення й рекомендації можуть бути використані для впровадження методології врахування гендерного аспекту на всіх етапах розробки, реалізації та оцінки державних та регіональних програм. Громадські організації можуть використовувати методологію роботи для проведення моніторингу гендерної рівності в органах влади та формулювання рекомендацій для посадовців.

Окремий практичний потенціал дисертації пов'язаний із її використанням у навчально-науковій діяльності закладів вищої освіти, зокрема під час викладання дисциплін для спеціальностей «Політологія», «Публічне управління та адміністрування» та «Міжнародні відносини». Також дисертаційне дослідження може бути основою для створення тренінгових програм для публічних службовців, народних депутатів та депутатів місцевих рад щодо стандартів гендерної рівності в країнах ЄС.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Як і кожне комплексне наукове дослідження, дисертаційна робота Дмитра Варича створює підґрунтя для подальшої професійної дискусії, наукової полеміки та уточнення окремих теоретичних положень. Визнаючи вагомий науковий внесок автора, водночас можна визначити низку дискусійних аспектів і зауважень, які можуть бути враховані в подальших дослідженнях.

Доцільно звернути увагу на те, що у більшості західних демократій принцип гендерної рівності має належне нормативно-правове закріплення, а в політичній практиці використовуються різноманітні механізми гендерного квотування та забезпечення представництва жінок. Проте навіть за наявності формальних інституційних гарантій зберігаються явища «скляної стелі», неформальні чоловічі мережі та інші механізми прихованого обмеження

політичної участі жінок. В контексті майбутніх досліджень було б доречним розкрити питання щодо того, які саме інституційні, політичні та неформальні механізми виявляються найбільш ефективними у подоланні прихованого опору гендерній рівності саме у політичній сфері.

Варто також зазначити, що феміністичний рух у західних демократіях не є монолітним явищем і представлений різними теоретичними та політичними напрямками. У зв'язку з цим перспективним для подальшого уточнення видається питання щодо розмежування впливу ліберального, радикального, соціалістичного (соціал-феміністичного) та сучасного інтерсекційного фемінізму на формування гендерної політики держав західного типу. Такий підхід дозволив би більш чітко простежити, яким чином відмінні теоретичні засади та політичні стратегії феміністичних напрямів вплинули на інституціоналізацію гендерної рівності та формування відповідного державного порядку денного.

Окремого осмислення потребує питання можливості безпосереднього перенесення практик гендерного мейнстрімінгу та квотування, сформованих у західних демократіях протягом тривалого періоду, на український політико-інституційний ґрунт. Зазначені механізми функціонують у специфічному соціокультурному, інституційному та політичному середовищі, тому дискусійним залишається визначення того, які елементи західного досвіду можуть мати універсальне значення, а які потребують істотної адаптації до українських політичних реалій, процесів трансформації державних інститутів та особливостей суспільного розвитку України.

Аналізуючи інтеграцію жінок до Збройних Сил України, автору варто було б приділити більше уваги розробці специфічних політико-правових рекомендацій для реформи оборонних інституцій з метою усунення «гендерної сліпоти» на рівні стратегічного планування та логістичного забезпечення.

Зазначені зауваження не знижують загальної наукової цінності дисертаційного дослідження. Навпаки, вони засвідчують багатовимірність порушеної проблематики та окреслюють перспективні напрями її подальшого теоретичного й емпіричного опрацювання.

Дисертаційна робота виконана відповідно до положень «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (редакція від 01.01.2024 р.), а її оформлення здійснено відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.).

Загальні висновки щодо дисертаційної роботи

Беручи до уваги наукову новизну отриманих результатів, їхню теоретичну й практичну значущість, а також належний рівень професійного виконання, дисертаційна робота «Фемінізм у політиці: досвід західних демократій» відповідає основним вимогам до завершених самостійних наукових досліджень. Її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія» у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент

Кандидат політичних наук,
доцентка,
доцентка кафедри політології,
соціології та публічного управління
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Аліна ЛЯСОТА

ЛЯСОТА АЛІНА ЄВГЕНІВНА

Результат перевірки підпису	Підпис вірний
П.І.Б.	ЛЯСОТА АЛІНА ЄВГЕНІВНА
РНОКПП	2761617441
Організація (установа)	ФІЗИЧНА ОСОБА
Код ЄДРПОУ	
Посада	
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для даних від Надавача)	09:47:25 14.08.2026
Сертифікат виданий	КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер	5E984D526F82F38F040000009BB327021BFADB07
Тип носія особистого ключа	Захищений
Алгоритм підпису	dstu4145
Тип підпису	Кваліфікований
Формат підпису	CAdES-T
Сертифікат	Кваліфікований